

УДК 1:3+81:1

Чистотіна О. О.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ВИМОВИ І ПЕРЕКЛАДИ ІСТИНИ ПОДІЇ

У статті мовний вимір ситуації після події досліджується з опорою на концепти А. Бадью, Ж. Дельоза та Ж. Дерріда. Після-подієва ситуація розглядається як парадоксальний стан неможливості й необхідності іменування. Досліджуються практики подолання невимовності події через «мову об'єктивної ситуації» та «мову суб'єктивної ситуації». Ставиться проблема некомунікативності істини політичної події і пропонується розглянути суб'єктивну текстуалізацію події як процес безупинного перекладання.

Ключові слова: після-подієва ситуація, істина події, іменування, переклад.

In the paper the linguistic measuring of the post-event situation is probed using the concepts of A. Badiou, G. Deleuze and J. Derrida. The post-event situation is examined as the paradoxical state of impossibility and necessity of naming. Practices of overcoming of event's indescribability are investigated through the «language of objective situation» and «language of subjective situation». The problem of uncommunicativeness of political event's truth is being put and it is suggested to consider subjective textualization of the event as the process of the continual translation.

Keywords: post-event situation, event's truth, naming, translation.

В статье языковое измерение ситуации после события исследуется с опорой на концепты А. Бадью, Ж. Делеза и Ж. Деррида. После-событийная ситуация рассматривается как парадоксальное состояние невозможности и необходимости именованя. Исследуются практики преодоления невыразимости события через «язык объективной ситуации» и «язык субъективной ситуации». Ставится проблема некоммуникативности истины политического события и предлагается рассмотреть субъективную текстуализацию события как процесс непрерывного перевода.

Ключевые слова: после-событийная ситуация, истина события, именованя, перевод.

Подія, різнобічно висвітлена філософією, залишає в тіні проблему після-подієвої ситуації. Однак саме ця ситуація є полем становлення події, її пере-життям. Ситуація після події постає як ситуація граничної непевності: жодної гарантії, що істина події мала місце, – і повсюдна спокуса переконатись, що нічого не трапилось. Локальний український контекст додає гострого звучання проблемі, яка актуалізується щоразу в подібних умовах. Зануреність у простір недомовленості – відгуків події, гукань до події, нарікань на подію, дорікань за подію – примушує ставити питання про те, чи взагалі може бути вимовлена колективна істина. Некомунікативна істина, що вимагає розділеності, – це фундаментальне протиріччя задає напруженість ситуації після події. Після-подієва ситуація може бути прочитана як парадоксальний стан неможливості і необхідності іменування. Ця ситуація вимагає філософського осмислення – адже саме за після-подієвою ситуацією рішення про подію.

Чи дійсно була подія – і чи дійсно була подія?

Відповідь – в межах «об'єктивної мови» – є неможливою: онтологічний статус події у філософії Алена Бадью залишається принципово невизначеним. Парадоксальним чином твердження, що відбулась подія, можливе лише зсередини – якщо вже прийнято рішення на користь події. «Те, чи певна Подія таки справді відбулася, назавжди залишиться сумнівним, окрім як для тих, хто наважився на втручання», – цитує Славою Жижек слова Бадью і вбачає тут аналогію з янсенітським розумінням дива: божественні дива розпізнаються як такі виключно тими, хто вже навернувся у віру [9]. Коло взаємного творення замикається: суб'єкт отримує своє існування лише через подію, водночас сама подія існує лише для заангажованого суб'єкта.

Подія постає як пропозиція, що вимагає відповіді, тож саме на мову – мою мову – покладається ствердження існування події. Подія як розрив жадає мови і водночас пручається їй – мова ж як подолання розриву творить і водночас нищить подію. Бадью стверджує: події властиво тьмаритись і зникати – в ситуації ж залишається її ім'я. Це єдиний спосіб присутності події в ситуації, адже саме через іменування подія входить у ситуацію [10, с. 113]. Цей перехід

неможливий без втрат – і саме ця неминучість згуб задає напружений пошук вимов у розриві об'єктивної і суб'єктивної ситуацій.

Для любові, мистецтва і науки як аристократичних істиностних процедур достатньо розділеності думки на двох. Однак наша увага звернена до політичної події (у тому широкому сенсі, який задає Бадью), а вона вимагає іншої умови: її істина за визначенням має бути колективною. Подію, явлену в режимі звістки, необхідність колективності переводить в режим комунікації, – і тут постає проблема, яку жорстко формулює Бадью: «істину як таку ніколи неможливо передати в комунікації» [3, с. 141].

Подія, перетворена на подію-оповідання, позбавляється своєї гнітючої невимовності – втрачає кардинальність незворотнього розриву, а отже і власну подієвість. Жан-Франсуа Ліотар, звертаючись до Бадью, задається питанням, що означає описувана ним «анонімність» імені, його неналежність до циркулюючої лексики? І твердить: будь-яке ім'я все ж буде ім'ям, а в іменуванні втрачається виключність події [10, с. 112]. «В'язниця мови» дає захищеність: невимовний жах несимволізованої реальності події «одомашнюється» мовою. Те, чому дано ім'я, вже не є тим, що випадає з усіх визначень і уникає будь-яких класифікацій, – *misterium tremendum* невимовного нівелюється можливістю передачі.

Варлам Шаламов, фіксуючи свій досвід Колими, задається питанням: чи можна донести відчуття *того* досвіду, користуючись не *цією* мовою, а іншою – значно досконалішою, але цілком іншою? [16, с. 100]. Валерій Подорога розгортає це питання ширше: чи можлива мова, яка б не мала нічого від співчуття, надії, болю, – аби вона дала можливість побачити все те, про що неможливо говорити? [13]. Це не просто проблема «зради мови» (через її недосконалість, неповноту, поки-що-недорозробленість) – це загалом питання можливості вимовити невимовну подію. У пошуку цієї можливості своєрідну вимову свідка змінює мова історика.

Минула подія перетворюється на історію – з усією її користю і шкодою для життя. Безпосередній досвід минулої події через мову історичного нарративу змінюється на доконаний і засвоєний минулий досвід. Поль Рікер називає історичну операцію актом поховання: не місцем поховань, не кладовищем, не простим сховищем решток – а саме безперестанним повсякчас повторюваним актом поховання [15, с. 691]. Подія приховується в мові (чи навіть ховається мовою). Поміщена в підручники та музеї, вона кваліфікується як історична, а отже завершена, а отже мертва: «для деякого революція закінчилась після того, як її розмістили в музеї, розчленували на експонати та виставили на загальний огляд» [12, с. 41].

«Вірність» події, перетворена із приватної справи на офіційну, відкриває шлях заходам комеморації (єдиною опозицією до якої стає свідчення). «Комеморація ритуально й радісно розвиває весь свій церемонійний формалізм» [14, с. 261]. Тоді як свідчення звернене до змісту події, комеморація цілком вдовільняється формою. Парадоксальним чином при цьому те, що вшановується, губиться за процедурами шанування – те, що вшановують, втрачає свою логічну пріоритетність щодо самої комеморації. Після-подієві дискурси розташовуються на межі протилежностей, одночасно втілюючи вірність та не-вірність події, її подовження і зречення.

Страх зради через профанацію породжує пост-подієве іконоборство: подія є провокатором, живленням і метою всіх форм апофатики. Кардинальним наслідком події стає радикальна відповідь: мовчання, яке постає відмовою включатись у простір «приручення» та притлумлення події. Однак мовчання – єдиний спосіб уникнути хиб – виявляється максимально віддаленим також і від істини політичної події.

Тож виникає позірне безвихідь вибору без вибору між зреченням та мовчанням. Однак Бадью стверджує, що окрім мови-комунікації можлива також інша мова, в якій резонує істина. Мовчанню і мові об'єктивної ситуації може бути протиставлена мова суб'єктивної ситуації – саме *мого* прочитання, *мого* іменування і *мого* прописування події. Подія вимагає суб'єктивності: заангажоване «суб'єктивне сприйняття» події є необхідною умовою і частиною самої події [9]. На відміну від «об'єктивної» мови, яка відшукується, ця мова повсякчас твориться – і це творення мови може бути розглянуто як переклад. Відштовхуючись від того широкого сенсу, який надає слову «переклад» Поль Рікер, ми можемо під ним розуміти також і суб'єктивну текстуалізацію події.

Дерріда зауважує: ніколи не можна обходити мовчанням питання про мову, якою ставиться питання про мову і якою перекладаються роздуми про переклад [6, с. 10]. Що вчувається в українському *перекладанні*? Перекладання події не може бути перекладенням

події: його граматичною формою є недоконаність. Пере(в)кладання – собі, пере(ви)кладання – іншим, пере(за)кладання – події.

Переклад перевкладає подію. Подія – вже за визначенням її як розриву – це дещо невикладне: таке, що *нікуди* не вкладається. Ані в наявні категорії – перевстановлюючи їх. Ані в наявну ситуацію – прориваючи її. І не вкладається перш за все в життя: із нею *неможливо* жити («онтологічна невідповідність між після-подієвою вірністю та нормальним плином життя» [3, с. 126]). Подія повсякчасі вимагає потуг по її внесенню, вкладанню в життя. Робота перекладу: тривке перевкладання – вкладання невикладного.

Переклад *перевикладає* подію. *Моя* подія опиняється перед нерозв'язним парадоксом: необхідність втримати подію як неподільно мою (недоступну жодним опініям), і водночас необхідність розділити її, а отже – *викласти* іншим. Викладена подія, говорячи словами Ролана Барта, набуває завершеності твору, натомість переклад постає як нескінченний текст, який протистоїть спокусі осісти в готовому творі. Номадичне тривання перекладань: знову і знову щоразу знаходити нову мову – і перевикладати подію.

Переклад *перезакладає* подію. Подія, трапляючись і втрапляючи у простір неодмінного загасання, вимагає повсякчасного *новлення* – по-новлення, о-новолення, від-новлення. Закладання нового початку минулої події / минулою подією / через минулу подію / попри минулу подію стає можливим через повсякчас нове звернення до події – новою мовою. Перекладання, не *відтворюючи* – щоразу *витворюючи* подію, стає повсякчас новим її *перезакладанням*.

Перекладання як невинне уникання фіксації смислів дозволяє вберегти подію від вловлення: переклад завжди вже не там, де він щойно був. Переклад завжди вже не той, який щойно був: женучись за невловним, він невинно дещо наздоганяє і гає. Не претендуючи на повноту, переклад залишає щось невловимим. Його неповнота – недобудованість Вавилонської башти – визначає можливість істини: дещо істинне триває як неперекладне.

Жак Дерріда, говорячи в своєму останньому інтерв'ю про уявне ідеальне письмо, твердить: якби я винайшов власне письмо, я би зробив так, щоб це була нескінченна революція. У кожній ситуації необхідно створити властивий їй спосіб викладення, створити закон для одиної події, і водночас вимагати, аби це письмо визначало читача, який буде вчитись читати (жити) це [8]. *Моє* перекладання події стає пошуком неможливого: водночас внесення події в життя, перетворення її на домірну до ситуації, навіть її пристосування – і збереження її невластивості, революційності у найширшому сенсі слова. Саме переклад робить подію – *якусь, чийось, нічию* подію, вимовлену мною мені, – *моєю* подією. Переживання події неодмінно запізнюється, це пережиття втраченості події і водночас пережиття створення події: *моя* подія може постати лише в *моєму* перекладі.

У пошуку «вірних» відтворень подія твориться. Для Дерріда переклад є не вторинним, а одночасним оригіналу, або ж навіть парадоксальним чином йому передує [7, с. 460]. Наталія Автономова, перекладач Дерріда (але не тільки: «Дерріда колись сказав: всюди письмо. Я кажу: всюди переклад» [1, с. 12]), твердить: оригінал виступає як боржник і прохач, він фіксує нестачу перекладу, благання про переклад [1, с. 145]. Оригіналу – події як текстової данності – немає, тож переклад таким чином виявляється не перекладом з мови оригінала, а перекладом *на* мову оригіналу. Переклад змикається із оригіналом, щоб організувати більшу мову в ході поєднуючого їх обох *пережиття* [6, с. 57]. Сплетіння перекладань, які множаться на шляху свого розгортання, довжиться як колективна вірність події.

Єдиний переклад події претендував би на місце оригінала і повноту істини, – перекладання ж, визнаючи свою нездолану неповноту і недосяжність відкритості істин, натомість прагне їх пере-відкривання і пере-життя. Множинність вимов і перекладів події уможлиблює колективність істини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автономова Н. С. Познание и перевод. Опыт философии языка / Н. С. Автономова. – М. : РОССПЭН, 2008. – 704 с.
2. Анкерсмит Ф. Р. Возвышенный исторический опыт / Ф. Р. Анкерсмит; [пер. с англ. А. А. Олейникова, И. В. Борисовой, Е. Э. Ляминой и др.]. – М. : Европа, 2007. – 608 с.

3. Бадью А. Етика. Нарис про розуміння зла / А. Бадью; [пер. з франц. В. Артюх та А. Рєпа]. – К. : Комубук, 2016. – 192 с.
4. Бадью А. Манифест філософії / А. Бадью; [сост. и пер. с франц. В. Е. Лапицкого]. – СПб. : Machina, 2003. – 184 с.
5. Бадью А. Мета / политика: Можна ли мислити політику? Краткий трактат по метаполітиці / А. Бадью; [пер. с франц. Б. Скуратов, К. Голубович]. – М. : Логос, 2005. – 240 с.
6. Деррида Ж. Вокруг Вавилонских башен / Ж. Деррида; [пер. с франц., коммент. В. Е. Лапицкий]. – СПб. : Академический проект, 2002. – 111 с. – (XX век: Критическая библиотека).
7. Деррида Ж. Монолингвизм другого или протез первоначала // Философский язык Жака Деррида / Ж. Деррида; [пер. с франц. Н. С Автономовой]. – М. : РОССПЭН, 2012. – С. 445–471.
8. Деррида Ж. Последнее интервью : [электронный ресурс] / Ж. Деррида ; [пер. с франц. Н. С. Автономовой]. – Режим доступа : <http://knigi.link/jak-derrid/pere-jizn-poslednee-intervyu-jaka-28089.html>.
9. Жижек С. Психоанализ та пост-марксизм. Випадок Алена Бадью : [электронный ресурс] / С. Жижек ; [перекл. з англ.]. – Режим доступа : <http://provid.org/zizek/psyhoanaliz-ta-post-marksyzm-vypadok-alena-badyu-slavo-j-zhyzhek>.
10. Лиотар Ж.-Ф. Ален Бадью и «Философия и событие» / Ж.-Ф. Лиотар ; [пер. с франц. В. Е. Лапицкого // Бадью А. Манифест философии. – СПб. : Machina, 2003. – С. 100–119.
11. Пилюгина Е. В. Ален Бадью: исчисление события и противостояние Жилью Делезу : [электронный ресурс] / Е. В. Пилюгина // *Studia Humanitatis*. – 2014. – № 3. – Режим доступа : <http://st-hum.ru/content/pilyugina-ev-alen-badyu-ischislenie-sobytiya-i-protivostoyanie-zhilyu-delezu>.
12. Плаггенборг Шт. Революция и культура: Культурные ориентиры в период между Октябрьской революцией и эпохой сталинизма / Шт. Плаггенборг, [пер. с нем. И. Карташевой]. – СПб. : Нева, 2000. – 416 с.
13. Подорога В. Дерево мертвых: Варлам Шаламов и время ГУЛАГа (Опыт отрицательной антропологии) : [электронный ресурс] / В. Подорога // Новое литературное обозрение. – 2013. – № 120. – С. 193–224. – Режим доступа : <https://shalamov.ru/research/210>.
14. Рикер П. Вызов и счастье перевода / П. Рикер ; [пер. с франц. М. Бендет] // Логос. – 2011. – № 5/6. – С. 148–153.
15. Рикер П. Память, история, забвение / П. Рикер; [пер. с франц. И. И. Блауберг и др.]. – М. : Издательство гуманитарной литературы, 2004. – 728 с. – (Французская философия XX века).
16. Шаламов В. Т. Несколько моих жизней : [воспоминания, записные книжки, переписка, следственные дела] / В. Т. Шаламов. – М. : Эксмо, 2009. – 1066 с. – (Жизнеописания знаменитых людей).

УДК 801.73

Бевз Н. В.

Харьковская государственная академия культуры

МЕТАФОРИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ И ПРОБЛЕМА (НЕ)ПЕРЕВОДИМОСТИ

Обращение к феномену имманентности некоторых знаний о свойствах мира – феномену, который обуславливает первичную «метафорику» человеческого мышления и выражается в языке – следует из необходимости поиска позитивной основы для теории и практики перевода, чего не может предоставить общий концептуальный спектр постсовременной философии. Анализ текстов Жака Деррида и Вальтера Беньямина демонстрирует, что общего позитивного метаязыкового фундамента в представлении этих мыслителей нет: у Деррида общность означаемого предстаёт в форме «конститутивной утраты», а Беньямин мыслит в качестве универсальной основы реальных языков некую мистическую